

มุมมองจากคนแดนไกล

จุฬาทิพย์ ภักธราท

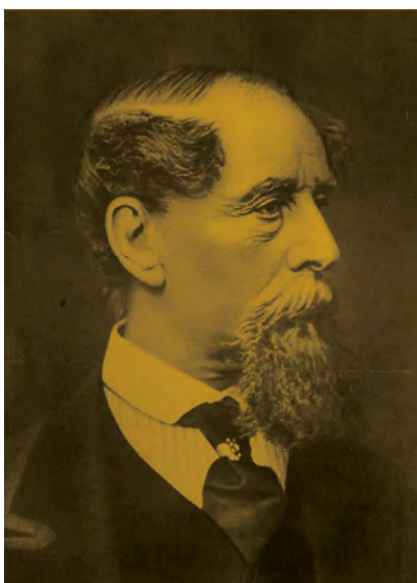
สหกรณ์กับธุรกิจฐานสังคม : นิยามและความแตกต่าง

บทความในวารสารสหกรณ์ฉบับก่อนได้มีการกล่าวถึง “ธุรกิจฐานสังคม” ไปบ้างแล้ว โดยชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของ “ธุรกิจฐานสังคม” ที่เป็นผลลัพธ์จากการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ “การขับเคลื่อนการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” และกระบวนการพัฒนาธุรกิจฐานสังคมที่เป็นประสบการณ์งานวิจัยของเครือข่ายนักวิจัยของสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ในที่นี้จะแจกแจงให้เห็นมุมมองของธุรกิจฐานสังคมและสหกรณ์ในส่วนที่เหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งจะชี้ให้เห็นกรอบคิดและแนวทางการยกระดับการพัฒนากลุ่ม/องค์กร/สถาบันเกษตรกร ไปสู่การเป็นองค์การธุรกิจที่ประชาชนใช้เป็นกลไกในการแก้ปัญหาบนหลักการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง

ทำไมต้องเป็น “ธุรกิจฐานสังคม” ?

ข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์การดำเนินงานของสหกรณ์ในประเทศต่างๆ ที่ยังยึดมั่นอยู่ในระบบดั้งเดิมของแต่ละประเทศที่สหกรณ์ก่อเกิดโดยการสนับสนุนของรัฐและรัฐใช้สหกรณ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยแม้เวลาผ่านไป ปัจจัยสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป หากสหกรณ์ในประเทศนั้นๆ ยังคงยึดติดกับสหกรณ์ในเชิงรูปแบบก็ย่อมทำให้สังคมนั้นๆ ขาดโอกาสในการส่งเสริมให้สหกรณ์เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนฐานพึ่งพาและร่วมมือกันของประชาชนอย่างแท้จริง

เมื่อย้อนไปทบทวนที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจฐานสังคมจะเห็นว่า ชาร์ลส์ ไกด์ เป็นบุคคลแรกที่ทำให้ความสำคัญกับแนวคิดของ “ธุรกิจฐานสังคม” โดยเขาได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจที่สร้างคุณค่าร่วมกับสังคม ใน

ชาร์ลส์ ไกด์ (Charles Gide) บุคคลแรกที่ทำให้ความสำคัญกับแนวคิดของ “ธุรกิจฐานสังคม”

งานนิทรรศการระดับโลกที่ประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยชี้ให้เห็นคุณลักษณะที่สำคัญของ “ธุรกิจฐานสังคม” ในความคิดของเขาว่า “เป็นสมาคมอิสระที่ช่วยชนชั้นแรงงานทำตนเองให้เป็นอิสระด้วยวิธีการของพวกเขา”¹ ซึ่งต่อมาเมื่อสหกรณ์ในประเทศฝรั่งเศสและกลุ่มขับเคลื่อนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันได้ค้นพบคุณลักษณะร่วมของตนและเห็นพ้องกับแนวคิดของ ชาร์ลส์ ไกด์ ก็ได้มีการขับเคลื่อนกระบวนการที่นำไปสู่การยอมรับให้เป็นองค์กรสำหรับภาคประชาชนตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ธุรกิจฐานสังคมกับมุมมองในเชิงสถานภาพตามกฎหมาย

หากพิจารณาในเชิงสถานภาพตามกฎหมายแล้วจะเห็นได้ว่า ธุรกิจฐานสังคมที่จัดตั้งและดำเนินงานอยู่ในระบบเศรษฐกิจในรอบศตวรรษที่ผ่านมา มีอยู่ 3 รูปแบบ ซึ่งถือว่าอยู่ในขอบข่ายของธุรกิจฐานสังคม ดังนี้

- วิชาทกิจสหกรณ์ (Co-operative Enterprise) ซึ่งริเริ่มโดยผู้นำแห่งรอชเดล จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2387 ปัจจุบันมีองค์การสัมพันธ์ภาพสหกรณ์สากล (International Co-operative Alliance : ICA) เป็นองค์การแม่ข่ายระดับโลก ซึ่งมีประชากรกว่า 8,000 ล้านคนทั่วโลก จาก 5 ทวีปเป็นสมาชิกสหกรณ์ ปัจจุบันมีทั้งสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์เครดิต สหกรณ์ออมทรัพย์

¹ อ้างถึง โดย A. Gues lin, 1987. และเอกสารถอดความ “ธุรกิจฐานสังคมที่สร้างคุณค่าร่วมกับสังคม.

สหกรณ์ผู้บริโภค สหกรณ์ประกันภัย สหกรณ์การตลาด สหกรณ์แรงงาน สหกรณ์เคหสถาน และอื่นๆ อีกมากมาย อย่างไรก็ตามในกลุ่มของสหกรณ์ก็ได้หมายความว่า จะเป็นธุรกิจฐานสังคมทั้งหมด

- สมาคมที่ดำเนินงานภายใต้ผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit Societies) องค์กรเหล่านี้ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อจุดมุ่งหมายในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนถึงปัจจุบันสถาบันเหล่านี้ยังอยู่ภายใต้แม่ข่ายของ Association Internationale de la Mutualite (AIM) ซึ่งในส่วนของประเทศไทย มักพบในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และวิสาหกิจชุมชนที่คนในชุมชนก่อตั้งขึ้นบนความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

- สมาคมอิสระ ซึ่งปัจจุบันมีเกิดขึ้นในเกือบทุกประเทศทั่วโลกและมีสถานภาพทางกฎหมายแตกต่างกันไป โดยในทางปฏิบัติหมายถึง องค์กรอิสระทั้งหลายที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตและบริการโดยมิได้มุ่งเน้นที่การทำกำไรเป็นหลัก ดังนั้นจึงอาจครอบคลุมไปถึงองค์กรและสมาคมที่ไม่แสวงผลกำไร (Non-Profit organization) องค์กรอาสาสมัคร มูลนิธิต่างๆ ซึ่งถือว่าอยู่ในขอบเขตของธุรกิจฐานสังคมด้วย

กลุ่มองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร (Non-Profit organization)

ตัวอย่างธุรกิจฐานสังคม

ความเข้าใจในบริบทของธุรกิจฐานสังคม
การทำความเข้าใจในธุรกิจฐานสังคม โดยพิจารณาถึงหลักการดำเนินงาน

ที่จะชี้ให้เห็นบริบทของธุรกิจฐานสังคม จะต้องพิจารณาวัตถุประสงค์และวิธีการบริหารจัดการองค์กร โดยตัวแบบของธุรกิจฐาน

สังคมที่เห็นชัดเจน เช่น ในเบลเยียม สเปน และคิวเบคของประเทศแคนาดา²

คุณลักษณะของธุรกิจฐานสังคม ประกอบด้วย

- วิสาหกิจที่มุ่งเน้นให้บริการเพื่อสมาชิกของตนหรือเพื่อประชาคมมากกว่าการมุ่งเน้นผลกำไร
- มีการบริหารจัดการด้วยตนเอง
- มีกระบวนการตัดสินใจแบบประชาธิปไตย
- ถือความเป็นเลิศของบุคคลและงาน เหนือเงินทุนและการแสวงผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

อะไรคือความเหมือนและแตกต่างระหว่างสหกรณ์และธุรกิจฐานสังคม

สิ่งที่ธุรกิจฐานสังคมเหมือนกับวิสาหกิจสหกรณ์ ได้แก่ การยึดมั่นดำเนินงานบนคุณค่าและหลักการสหกรณ์ แต่ธุรกิจฐานสังคม คือ วิสาหกิจสหกรณ์ที่มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของสมาชิก โดยสมาชิก เพื่อสมาชิก อย่างแท้จริงนั่นเอง

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในรายงาน Conseil Superior de l'Emploi, 1998